

Олена КОНОНСЬКА
(Малин, Україна)

Залучення молодших школярів до активної діяльності з вивчення історії рідного краю та довкілля

У "Концепції виховання дітей та молоді у національній системі освіти" підкреслюється, що одним із основних завдань виховання в середніх закладах освіти є "розвиток почуття любові до Батьківщини і свого народу як основи духовного розвитку особистості, шанобливе ставлення до історичних пам'яток, активна діяльність школярів по поліпшенню умов життя в рідній місцевості, підвищенню матеріального і духовного рівнів життя народу, дійова участь у розбудові держави й духовному оновленні суспільства"[4, 244].

Велика робота – виховання у дітей любові до рідного краю, цікавість до його історії, шанобливе ставлення до природи. Розглянемо це питання на прикладі Малинського району Житомирської області.

Освітньо-виховна робота, з залучення молодших школярів до активної діяльності з вивчення історії рідного краю та довкілля полягає у різнобічному вивченні на уроках і в позанавчальній роботі свого родоводу, населеного пункту, вивчення природи, населення, господарства, історії та культури рідного краю з пізнавальною, науковою, виховною, практичною метою. Місцевий матеріал на уроках та в поза-шкільній роботі з молодшими школярами допомагає розкриттю загальних закономірностей явищ, які вивчаються, підвищує інтерес і глибину розуміння навчального предмету, збагачує учнів знаннями про свій край і перспективу використання місцевих ресурсів. В старших класах краєзнавча робота учнів дає цінний матеріал для науки і народного господарства (вивчення місцевої історії, етнографічні та фольклористичні експедиції, дослідження повсякденного життя односельців¹,

¹ В рамках нового розуміння минулого як "історії знизу" або "зсередини", яке дало голос "маленькій людині". Підвищило цінність дослідження

розвідка корисних копалин, гідрологічні й фенологічні спостереження, визначення ґрунтів, рослинності тощо), дозволяє встановити взаємозв'язок між науково-теоретичними знаннями школярів та результатами дослідження регіону, в якому вони проживають. По суті, реалізація зазначеного принципу на рівні школи дозволяє забезпечити регіональний підхід до визначання змісту, методів і форм навчально-виховного процесу.

Виховна система школи направлена на створення національної школи – прищеплення дітям любові до духовних об'єктів пам'яті, формування в них національної свідомості, прилучення до нетлінних скарбів народної творчості.

Завдяки тематичній єдності базового і регіонального компонентів та позаурочній діяльності учнів, створюється сприятливий фундамент для впровадження інтерактивних технологій виховання [20]. Такий підхід цілком узгоджується з синкретизмом сприйняття світу, що є характерним для дітей цього віку й оптимальним для використання краєзнавчого потенціалу у вихованні молодших школярів [7].

Краєзнавча тематика і творча організація виховної роботи відкриває широкі можливості для введення у роботу школи нетрадиційних форм і методів залучення інтерактивних видів діяльності, а це у свою чергу розширює потенціал потреб дитини, зміцнює мотиваційну краєзнавчу сферу, дає підґрунтя для розвитку краєзнавчо – усвідомленої доцільної діяльності.

Велику роль у вивченні історії рідного краю відіграють екологічні, історико-культурні, дослідницькі стежинки Малинщини, розроблені при Йосипівській (кер. Г. А. Ігліньська), Іванівській (кер. Н. І. Мартиненко), Любовицькій (кер. Т. І. Степанюк), Горинській (кер. Т. А. Скуратівська) школах.

Існував цікавий місцевий досвід роботи 20-х років ХХ ст. [10], коли відомості з загальних предметів розглядались на конкретному, близькому дітям матеріалі, який доповнювався знаннями навколишнього життя. Зокрема, великий досвід роботи по підготовці вчителів до краєзнавчо-пошукової діяльності дозволив відомому етнографу В Кравченку у 1927 р. видати методичний poradnik для вчителів “Краєзнавство в натурі” [14] в якому він подавав методу краєзнавчої

приватних доль “незамінних людей”, питань про способи життя, гендерної історії, історії родини.

роботи і плани дослідження місцевості. Велике методичне значення також у цей час мала діяльність краєзнавчих гуртків. Істотною ознакою практичної діяльності вчителів та учнів було те, що позанавчальна робота передувала урочній [13].

На сучасному етапі різні аспекти історичного, географічного, педагогічного, культурологічного та літературного краєзнавства Малинщини досліджують: М. Ю. [6], І. С. Марек, В. Кулаківський, М. В. Опалинська [11], В. А. Рябушкін, В. А. Студінський [17-19] В. І. Тимошенко [21; 22], В. С. Хомутецький, В. П. Ходаківський [23].

Діти пізнають світ, виходячи насамперед із свого родоводу, зі своєї історії – невід’ємної частини історії народу, рідного краю, всього того, що треба примножувати, захищати. Сім’я, родина, дім, рідна вулиця, природа – ті натуралістичні фактори, які дитина бачить, розуміє, за допомогою яких можна її зацікавити, спонукати до пізнання та дослідження нового. Класні керівники спільно з учнівським та батьківським колективом працюють над створенням класних літописів в яких залишається частинка історії школи.

Активна пошукова діяльність дає значні можливості для збагачення учнів новими знаннями та формує активну життєву позицію. Багато подій з історії рідного краю народ передавав з уст в уста, склалися історичні перекази та дещо прикрашені розповідачами легенди. Легенди цікавлять багатьох – легко ними зацікавити і малечу. Особливий інтерес для становлять легенди, пов’язані з рідною Малинщиною, перекази про виникнення сіл, хуторів. Окрім методичної та довідкової літератури для підготовки занять з історії рідного краю та довкілля вчителями широко використовуються краєзнавчі публікації Житомирського науково-краєзнавчого товариства дослідників Волині та інші матеріалами районної преси “Малинські новини”, “Соборна площа” [17], експозиція будинку природи та парку рідкісних рослин Малинського коледжу лісового господарства [6, 60].

Первинним мікросоціумом, де формується особистість, є сім’я. Для глибшого пізнання свого родоводу деякі сім’ї ведуть родинний літопис. В ньому є відомості про сьогодення та минуле. Ця тоненька ниточка з’єднує покоління, виховує патріотизм, спонукає до дослідницької роботи. Діти прагнуть шанобливо ставитися до людей, праці, бути корисним у сім’ї, пишатися своїм родом. У цій складній, але корисній роботі з елементами проектної діяльності справжніми помічниками стають батьки. Саме вони допомагають дітям збирати необхідний матеріал.

Краєзнавчий матеріал, як справедливо наголошував К.Д. Ушинський, повинен своєю течією вивести дитину з найближчих околиць у простори Батьківщини. Вже з першого класу залучаємо учнів з урахуванням індивідуальних та вікових особливостей до дослідження особливостей історії та традицій свого краю, знайомства з старовиною, культурою та побутом. З шестирічками на основі краєзнавчого матеріалу в ігровій формі проводимо “Мандрівку на веселому поїзді”, з тематичними зупинками-цікавинками. Підготовка до проведення зупинок-свят відбувалася за участі дитячо-батьківсько-вчительської громади за методом проектів.

Так, в рамках шкільної програми з трудового навчання, в 2-му класі на заняттях з вишивки, в 3-му класі заняття з етнодизайну, в 4-му класі підчас знайомства з різними різновидами декоративно-ужиткового мистецтва [12, С.224, 234, 244]. На заняттях плетуть віночки, добирають до нього стрічки, відмічають традиційні елементи в одязі.

У багатьох школах Малинського району (с. Морозівка, Дубова, Ворсівка, Ксаверіїв, Українка, Буда-Вороб’ї) діють світлиці з експонатами із побуту прадідів, з історичними експонатами. Люди старшого віку до задуму створення таких музеїв відносяться щиро, доброзичливо. В сім’ях старшого покоління знайшлися постолі, вишиванки, килими, які стали прекрасною наочністю. І так крок за кроком було зібрано багато прекрасних старовинних речей, які колись були в кожній хаті. На базі цих світлиць, з широким використанням матеріалів з місцевої історії та культурних традицій проводяться уроки читання, української мови, громадянської освіти, образотворчого мистецтва.

Живі свідки минулого живуть серед нас. Старожили для краєзнавців справжній “колодязь знань”, який ховає в собі багато цінних та цікавих фактів з місцевої історії. Так, ворсівчанин Микола Трохимович Прокопенко – “архіваріус села”, як кажуть про нього земляки, протягом десятиліть збирає історичні факти про своє село від часів заснування до сьогодення. Тому під час пошукової роботи організується робота зі старожилами, зокрема, підчас підготовки проекту “Відомі люди нашого краю” [12, С.260].

Дослідницький метод сприяє формуванню в учнів пошукових умінь. Можна стверджувати, що школярі на доступному рівні здатні самостійно планувати хід роботи, підбирати матеріал для спостережень, фіксувати результати дослідів, робити висновки. Формування досвіду пошукової діяльності в атмосфері загального захоплення цікавою

справою має не лише розвивальне значення, а й об'єднує процеси навчання і виховання, стимулює пізнавальні потреби, розвиває життєві компетентності школярів. Радість пошуку дає змогу учням відчутти особисту та соціальну значущість.

За базовим компонентом загальної шкільної освіти в 2 класі учень повинен вже мати уявлення про: походження назви свого населеного пункту, окремих районів; найбільші міста краю; історичні пам'ятки своєї місцевості, славетних людей свого краю; наводити приклади звичаїв рідного краю, ремесел, якими володіють в їхньому краї. А головне – підтримувати і наслідувати, пізнавати традиції свого краю, брати участь у підготовці і проведенні свят, обрядів. Цьому сприяють знання, набуті в рамках вивчення теми “Твій рідний край” курсу “Я і Україна” [12, С.259].

На топонімічній карті Малинського району представлені назви, які розкривають видовий склад рослинності. Серед них – Березине, Соснівка, П'ятидуб, Яблунівка. Дуже мальовничим є той край, в якому виникли такі назви: Квітневе, Барвінки, Вишнянка, Малинівка, Любовичі. Назви розповідають і про різноманітних птахів і риб, які мешкають в регіоні: Сичівка, Гуска, Вороб'ївщина, Нові Вороб'ї, Старі Вороб'ї, В'юнище. Поширеними в районі є гідроніми, тобто назви, які походять від річок, озер, боліт – Кам'янка, Візня, Тростяниця, Стримівщина, Білий Берег. На березі річки Ірші знаходяться ще до цього часу поклади білої глини. Коли у весняну повинь вода розмивала береги, вони ставали білими. Мандруючи рідно краєм, перед юними дослідниками відкривається можливість знайти багато цікавого в житті природи і людей. І хай багато з того, що вони відкриють для себе, давно вже відомо іншим, усвідомлення того, що вони зробили це самі, своєю працею, принесе велику радість.

У районі численні назви відображають розміщення в минулому різноманітних виробництв: поташу, дьогтю, смоли. На це вказують численні Буди: Будо-Вороб'ї, Будницьке. Багато в районі сіл Рудня, де в минулому виробляли залізо із болотної руди: Рудня Городищанська, Рудня Калинівська, Рудня Вороб'ївська, Гамарня – піч, де виплавляли залізо. В районі розташовані поклади кварцових пісків, тому вже з XVII ст. набрав широкого розвитку промисел по виробництву скла. Примітивні скляні підприємства звалися гутами. Звідси й походять назви сіл: Гута Логанівська, Гутянське, Нова Гута, Стара Гута. Скура-ти несуть свою назву від слова “скорити”, тобто займалися обробкою

шкір. Згадувана вище Ворсівка свою назву здобула обробкою вовни і рослинного волокна, передусім льону. Тогочасна технологія обробки сукна передбачала ворсування. Ворс на сукні одержували вичісуванням водою. Для цього його клали в сітчасті корзини з лози, які оберталися потоком води, саме тому деякі історичні джерела називають Ворсівку Ворсувкою [8]. На території с. Ворсівка розташоване в урочищі Карачун низка джерел та криниць, вода яких містить срібло і має цілющі властивості. Учні Малинської школи №4 та Малинського шкільного лісництва регулярно розчищають та упорядковують ці природні об'єкти. Дієва охорона пам'яток природи сприяє формуванню у школярів емоційно-ціннісного ставлення до “малої батьківщини”, відродженню традиції вшанування джерел, в межах конкретних мікроландшафтів, естетизацію і етизацію цієї “малої екології” [16].

Переселяючись на вільні землі, люди заснували слободи. Так виникло села Слобідка, Новоселиця. Приміщення, де зберігали збіжжя, мали назву “клітень” або “житень”. Ці давньоруські терміни зустрічаємо в основі назви села Клітня.

Топоніміка району тісно пов'язана із географією українських імен, прізвищ: Лідівка, Омелянівка, Іванівка, Йосипівка, Стацева, Свиридівка, Баранівка, Головки, Устинівка, Тарасівка, Федорівка, Шевченкове, Юрівка.

Переселенські рухи, життєдіяльність неавтохтонних етнічних меншин не тільки залишили вагомий слід в історії регіонів їх розселення і проживання, а й впливають на сучасні процеси, що відображається у традиціях, побутовій культурі тощо. Питання історичного минулого польського, російського (старообрядницьких колоній), чеського та єврейського населення Малинщини, їх впливу на розвиток краю через ряд причин не вивчалися в школі. Це визначає актуальність залучення інформації про співіснування представників різних етнічних груп в рамках місцевого локального соціуму до змісту шкільного та позашкільного компонентів для виховання толерантного ставлення та культури міжетнічного спілкування [1].

Починаючи з XV-XVI ст. на Правобережжі з'явилися сотні польських колоній. Багато їх мешканців уважалися шляхтою, від навколишнього населення вони різнилися не лише релігією, а й традиціями та побутом. Так, на Поліссі “шляхетські” хати часто будували з гранчастих брусів, а не з круглих колод. В оздобленнях інтер'єру “шляхта” менше використовувала домоткані тканини, вишивки. Їй навіть не лічило

співати на весіллі, для цього годилося наймати співців [12]. Спадкоємець Федора Єльця Ігнатій заснував поселення на р. Кам'янка, назвавши його Ксаверів (нині Малинського району) на честь мученика святої католицької церкви Ксаверія, одного з місіонерів єзуїтського ордену на східних землях.

У XVIII-XIX ст. на Поліссі з'явилися німецькі та чеські колонії [3; 9]. З ними, зокрема, пов'язана поява білополив'яного т.зв. “пузирівського посуду”, що є поліським варіантом відомої в середній Європі “габанської” кераміки.

У 1871 році німцями колоністами було засновано село Малинівка. Офіційна назва села згідно архівних документів в ті часи була колонія Малиндорф. Німці-колоністи взяли ці землі в оренду у власниці міста Малина княгині Щербатової. У 1887 році місто Малин і навколишні землі купила Катерина Семенівна Миклуха – мати відомого вченого Миколи Миколайовича Миклухи-Маклая [18, С.30]. З 1885 року німці-колоністи почали переселятися на родючі землі Росії, а саме в Поволжя та Сибір. Їх землі зайняли перші переселенці з Чехії у кількості 195 чоловік, які шукали вільних земель на Україні. Протягом двох років чехи-переселенці будували добротні будинки, надвірні будівлі і посадили фруктові сади.

У сучасному житті села приймає активну участь чеське культурне товариство “Малинівське”, яке очолює Є.Б. Поліщук. За сприяння цього товариства в 1989-1993 роках та за підтримки уряду Чеської Республіки частина чехів виїхала на етнічну Батьківщину. У 2001-2004 роках у місцевій школі викладали чеську мову. Кожного року товариство “Малинівське” бере участь у загальноукраїнському фестивалі “Чеське плесо”. У 2002 році учасники фольклорного гуртка зайняли I місце. Навесні 2009 р. цей колектив взяв участь у фестивалі, який проходив у Празі. Створена WEB-сторінка школи дозволяє в інтерактивному режимі спілкуватися з випускниками школи, а її учні та вчителі плідно працюють над створенням музею села Малинівки [2].

Чоповичі за історичними переказами названі на честь воїна Чопа, князя, кращого з воїнів, представника родової знаті, родовича племені. Поселення засноване біля ручаю Чоповка, де жили предки Чопа, звідки почався його рід. Нині чимало наших земляків, приїжджаючи до чоловічого монастиря Казанської ікони Божої Матері в урочище Кипяче поблизу Чопович, не лише заходять до храму та набирають цілющу воду, а й купуються в невеличкій копанці, що наповнювалася джерель-

ною водою, яка в усі пори року має однакову температуру і цілющі властивості².

Поширеною формою творення нових назв є перенесення термінів, які визначають зміст виробництва на назву населених пунктів: Гранітне, Пристанційне.

Звичайно, топоніміка відбиває не тільки далеке минуле, а й ближчі до нас часи. Звідси Новобратське, Привітне, Трудолюбівка, Червоний Плугатар, Жовтневе, Червоний Лан, Дружне, Нове Життя, Крупське, Першотравневе, Українка.

Багато назв населених пунктів пов'язано з їх географічним розташуванням щодо всіляких природних об'єктів: Загребля, Ярочище, Луки, Кутище, та природними процесами: шаленіла буря, вітер троцив все на своєму шляху. Від цього пішла назва села Ломля (від слова “ламати”), а потім Лумля.

Таким чином, знаючи топоніміку рідного краю, ми ще раз прочитали мову землі, торкнулись історії, природи Малинщини.

У надрах Малинського району залягають різноманітні корисні копалини. Найширше в групі будівельних корисних копалин району представлені граніти. Родовища червоного граніту знаходяться біля с. Забраного, Сичівки, неподалік Йосипівки та Головок, поблизу Поліської науково-дослідної станції.

² У культурному ландшафті Полісся, як і цілої України, джерелам відводиться досить важливе і почесне місце, так само як і в традиційній обрядовості. У ставленні до джерел тут досить рельєфно проступають давні землеробські культури. Наприклад, під час засухи в багатьох селах влаштовували хресні ходи з освяченням не лише вуличних копаних криниць, але й польових криничок (природних водних джерел, у тому числі до тих, які не були опорядковані людьми).

Особливу популярність, як зазначають фахівці, мала вода з джерел і криниць у народній медицині. Такі криниці, як правило, стояли у лісі або в полі. За свідченням дослідників, криниця за народними уявленнями була свого роду божеством, богинею родючості, багатства, а кринична вода мала благодотворний вплив у багатьох випадках.

Оскільки культ джерел синкретичний і багатошаровий – такий, що послідовно увібрав у себе багато культурних елементів, органічно їх поєднавши, то ясно, що на сучасний вигляд цього культу вирішальний вплив справляє релігійний, християнський світогляд. Культ джерел зростається із культом святих, а сама поява “криничок” розцінюється як знак Божої Благодаті. Проте подібні уявлення поширені навколо великих монастирських центрів.

Недалеко від с. Щербатівки, геологи відкрили великі запаси унікального сіро-червоного граніту, що має високі декоративні властивості. В Щербатівській школі учасники шкільного еколого-географічного гуртка проводять дослідницькі роботи під керівництвом С.М. Онішук. Її учні є щорічними учасниками обласного фестивалю, пишуть наукові роботи для Малої академії наук, залюбки проводять екскурсії для молодших школярів та гостей села, діляться своїми відкриттями.

Промислове значення в районі мають родовища габро і лабрадоритів. Про габро на Малинщині відомо давно. Його знають за межами України. До 1917 року, за переказами, габро добували в Буках італійці. Сучасне промислове родовище габро виробляє Малинський щебзавод №31. тут видобувають чорний та сірий його види. Всесвітньої слави і визнання набули лабрадорити Житомирщини, що іритують (від грецького “ірис” – райдуга) голубим кольором на темносиньому і чорному тлі. Ще з давньоруських часів його використовували для оздоблення церков, пізніше – при спорудженні пам’ятників і колон, зокрема у Володимирському соборі в Києві та Ісакіївського собору в Санкт-Петербурзі, а в радянський час – при облицюванні станцій метро. На території району є поклади червоної глини і піску, які використовують на цегельних заводах. У заплаві р. Ірші залягають великі поклади торфу. Окремі горизонти сягають 2-3 м. Вздовж річок трапляється бурштин (янтар). В давнину люди вірили в його таємничі властивості. На Поліссі бурштин називали “горілим каменем”, бо він, на відміну від іншого каміння горів. У ХІХ ст. бурштин збирали у багатьох місцях краю – на берегах річок, полях, копаючи криниці, рови. На “бурштиновий промисел” селяни виходили весною, коли розтавав сніг, чи після літніх злив. Інколи селяни робили з них гудзики, або “чудодійні” хрестики на шию дітям, щоб відігнати від них різні хвороби [5, С.26-27].

За програмою курсу 4-го класу “Я і Україна” передбачено проведення систематичних уроків серед природи, на яких діти мають змогу активно спостерігати, досліджувати природне середовище, в якому живуть, перевіряють народні прикмети, пов’язані з природою. Знання про рідний край та довкілля, набуті протягом навчання в молодших класах створюють благодатний ґрунт для закріплення, поглиблення та конкретизації знань в рамках екологічного, природовідповідного та гуманістичного виховання та навчання на уроках, в позаурочній та позашкільній діяльності в подальшому.

Джерела та література

1. *Гасанов З.П.* Педагогіка міжнаціонального спілкування: Навчальний посібник. – К.: 1999. – 390с.
2. Історія села Малинівки” Автор: Н.Ю.Будакова Педагогічний керівник: В.А. Рябушкін Малинівка. Історія села. <http://malunivka.at.ua/index/0-5>)
3. *Кондратюк Р., Шевцова Л.* До історії діаспори на Житомирщині // Волинь-Житомирщина. – Житомир, 1998. – Вип. 2. – С. 4.
4. Концепція виховання дітей та молоді у національній системі освіти // Молодь і закон: Збірник нормативних актів і документів з проблем виховання студентської молоді / За заг. ред. Н.І. Косаревої. – К.:ІЗМН, 1997.
5. *Костриця М.Ю.* Географія Житомирської області.– Житомир: ВКО Газета “Житомирський вісник”, 1993.– 198с. С.26-27.
6. *Костриця М.Ю., Музика Н.О., Опалинська М.В.* Малинський район: Географічний нарис для учнів. – Житомир: Житомирське науково-краєзнавче товариство дослідників Волині, 2000. – 92 с.
7. Краєведение: Пособие для учителей / Под ред. А.В. Даринского. – М., 1987. – 290 с.
8. *Кулаківський В.* Звідки ж ти, містечко Ворсівка? // Малинські новини.– 1999.– 25 грудня.
9. *Луцький Ю.* Чехи на Україні (1917 – 1933). Трагедія господаря // Хроніка – 2000. – К., 1999. – № 29-30. – С. 126 – 127, 130 – 133.
10. *Опалинська М.В.* Людина і навколишнє середовище: Посібник з основ екології.– Малин, 1993.– 186с.
11. *Постов П.* Волинська округа. Підручна книжка з краєзнавства для вчителів трудових шкіл Волинської округи. – Житомир, 1926. – 92 с.
12. Програми для середньої загальноосвітньої школи. 1-4 класи. – К.: “Початкова школа”. – 2006. – 432с.
13. *Рудницька Н.Ю.* Використання вчителями краєзнавчого матеріалу в навчально-виховному процесі: історико-педагогічний аспект
14. Рукописний фонд Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнології ім. М. Рильського НАНУ – Ф. 15-2, од. зб. 68, – 32 арк.
15. *Селівачов М.* Традиційне декоративно-вжиткове мистецтво Полісся. Інтернет с.2
16. *Степанюк А.* Формування у школярів емоційно-ціннісного ставлення до живої природи // Шлях освіти. – 1999. – №4. – С.12-14.
17. *Студінський В.* Топоніми Малина. // Малинські новини.– 1997.– 19 листопада.).
18. *Студінський В., Тимошенко В.* Історія Малина. – Малин: Мале науково-видавниче підприємство “Берегиня України”. 1993.– 112с.

19. *Студінський Володимир*. Малинська паперова фабрика.– Житомир: Журфонд, 1996.– 142с./

20. Сучасні шкільні технології / Упоряд. І. Рожнятковська, В. Зоц. – К., 2004. – Ч.2. – 128с.

21. *Тимошенко В.І., Грищенко С.І., Кондратюк Р.Ю* Історія Недашок.– Малин, 1997.– 44с.

22. *Тимошенко В.І., Кондратюк Р.Ю., Омельчак М.В.* Історія Ксавєрова.– Малин, 1994.– 36с.

23. *Ходаківський В.* В пам'яті навечно // Прапор Жовтня. – 1990. – 17 липня.

Олена Кононська (Малин, Україна) Залучення молодших школярів до активної діяльності з вивчення історії рідного краю та довкілля

В статті розглянуто досвід вчителів Малищини з залучення молодших школярів до активної діяльності з вивчення історії рідного краю та довкілля. Розкривається доцільність використання в навчальному процесі матеріалу про свій родовід, населений пункт, природу, населення, господарство, історію та культуру рідного краю з пізнавальною, виховною, практичною метою. Зазначено, що місцевий матеріал на уроках та в позашкільній роботі з молодшими школярами допомагає розкриттю загальних закономірностей явищ, які вивчаються, підвищує інтерес і глибину розуміння навчального предмету. Пошукова діяльність дає значні можливості для збагачення учнів новими знаннями та сприяє формуванню активної життєвої позиції.

Ключові слова: Малищина, молодші школярі, навчальний процес, історія рідного краю, довкілля

Елена Кононская (Малин, Украина) Привлечение младших школьников к активной деятельности по изучению истории родного края и окружающей среды

В статье рассмотрен опыт учителей Малинского района по привлечению младших школьников к активной деятельности по изучению истории родного края и окружающей среды. Раскрывается целесообразность использования в учебном процессе материалов по истории рода, населенный пункт, природу, население, хозяйство, историю и культуру родного края с познавательной, воспитательной, практической целью. Отмечено, что местный материал на уроках и во внешкольной работе с младшими школьниками помогает раскрывать общие закономерности изучаемых явлений, повышает интерес и глубину понимания учебного предмета. Поисковая деятельность создает широкие возможности для обогащения учеников новыми знаниями и способствует формированию активной жизненной позиции.

Ключевые слова: Малинский район, младшие школьники, учебный процесс, история родного края, окружающая среда

Elena Kononska (Malyn, Ukraine) Attracting younger students to actively work on studying the history of native land and the environment

The article describes the experience of teachers from Malin district to attract younger students to actively work on studying the history of native land and the environment. The book shows the usefulness of the educational process materials about the history of family, locality, nature, people, economy, history and culture of the native land with the cognitive, educational, practical purpose. It was noted that local material in the classroom and in extracurricular work with younger students helps to reveal general regularities of the phenomena, increases the interest and depth of understanding of the subject. Searching activity creates opportunities for enriching students with new knowledge and promotes the formation of an active life position.

Key words: Malinsky district, younger students, the educational process, the history of his native land, the environment